

Sygn. akt III PK 66/11

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 kwietnia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Kazimierz Jaśkowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

SSN Jerzy Kwaśniewski

w sprawie z powództwa

1. Związku Zawodowego Pracowników Okręgowego Szpitala Kolejowego w L., 2.

Związku Zawodowego Pielęgniarek i Położnych przy Okręgowym Szpitalu

Kolejowym Samodzielnym Publicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej w L.,

3. Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego "Solidarność" Komisji

Zakładowej działającej przy Okręgowym Szpitalu Kolejowym Samodzielnym

Publicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej w L.,

4. Ogólnopolskiego Związku Zawodowego Lekarzy Oddziału Terenowego przy

Okręgowym Szpitalu Kolejowym Samodzielnym Publicznym Zakładzie Opieki

Zdrowotnej w L.

przeciwko Okręgowemu Szpitalowi Kolejowemu Samodzielnemu Publicznemu

Zakładowi Opieki Zdrowotnej w L.

o przekazanie środków na fundusz socjalny,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Spółecznych i Spraw Publicznych w dniu 11 kwietnia 2012 r.,

skargi kasacyjnej powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 1 marca 2011 r.,

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Powodowie: /.../ wnoszący o przekazanie środków na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych wnieśli skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 1 marca 2011 r., którym oddalono ich apelację od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy z dnia 22 listopada 2010 r.

Powodowie domagali się nakazania pozwanemu przekazania środków na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych (zwany dalej także „Funduszem”), gdyż pracodawca nie wywiązał się z tego obowiązku w latach 2005, 2008 i 2009. Dochodzona kwota wynosiła 1 847 980,86 zł. Na tę należność składały się kwoty: I. 1 432 219,61 zł – odpis Funduszu za sporne lata łącznie z odpisem stażystów; II. 390 093,80 zł – odsetki od odpisu; III. 25 667,45 zł – odsetki od odpisu stażystów. Pozwany uznał roszczenie do kwoty 907 960,27 zł.

W sprawie niesporne było, że strona pozwana powinna w latach 2005, 2008 i 2009 przekazać na rzecz Funduszu kwotę 1 432 219,61 zł. Niesporne było także, że w okresie tym dokonała wpłaty na Fundusz w kwocie 524 259,34 zł. Spór dotyczył tego, czy wpłata ta powinna być zarachowana na należności na rachunek Funduszu sprzed 2005 r., jaki jest termin przedawnienia roszczeń związków zawodowych o przekazanie należnych środków na Fundusz oraz czy powodowie mogą dochodzić odsetek od kwot nieprzekazanych w terminie na rachunek bankowy Funduszu.

Sąd pierwszej instancji nakazał pozwanemu wypłacić na rzecz Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych Okręgowego Szpitala Kolejowego Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w L. kwotę 907 960,27 zł i oddalił powództwo w pozostałym zakresie.

Sąd Apelacyjny oddalając apelację powodów od powyższego wyroku wskazał, że pomiędzy stronami sporu nie istnieje stosunek zobowiązaniowy w rozumieniu art. 353 § 1 k.c., kiedy zaś nie ma stosunku zobowiązaniowego wynikającego z umowy lub czynu niedozwolonego, nie powstaje również obowiązek zapłaty odsetek. Sąd podniósł między innymi, że wyposażenie związków zawodowych w legitymację procesową do żądania by pracodawca przekazał część środków na cele socjalne, nie prowadzi do zmiany własności tych środków. Właścicielem tych środków pozostaje nadal pracodawca, a odpis na fundusz jest jedynie przesunięciem majątkowym o charakterze formalnym, w obrębie kont, jakie posiada pracodawca. Pracodawca nie staje się zatem dłużnikiem wobec związków zawodowych w razie nieprzekazania przedmiotowych środków w terminie. Stąd Sąd uznał za niezasadny zarzut naruszenia art. 359 § 1 k.c. w związku z art. 481 k.c. w związku z art. 6 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (jednolity tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335 ze zm. – zwanej dalej ustawą o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych).

Z uwagi na fakt, iż pomiędzy stronami nie zachodzi stosunek zobowiązaniowy, w ocenie Sądu Apelacyjnego, w sprawie nie ma również zastosowania art. 451 k.c. dotyczący możliwości zaliczenia zapłaty dłużnika na poczet jego innych wymagalnych długów. Sąd stwierdził, że dokonana przez pracodawcę w spornym okresie wpłata na rachunek Funduszu nie mogła być zarachowana na należności sprzed tego okresu także z tego powodu, że należności z tytułu odpisów pracodawcy na rzecz Funduszu przedawniają się z upływem lat 3, co wynika z art. 291 k.p.

Sąd Apelacyjny uznał także, że w sprawie nie doszło do naruszenia art. 5 k.c. oraz art. 8 k.p., gdyż pozwany Szpital nie dokonał odpisu na Fundusz wyłącznie z powodu złej sytuacji finansowej spowodowanej narastającym zadłużeniem; przekazał także na konto funduszu kwotę 524 259,34 zł. Tym samym nie doszło do naruszenia zasad współżycia społecznego, czy nadużycia prawa podmiotowego przez pracodawcę.

W skardze kasacyjnej powodowie zarzucili naruszenie przepisów prawa materialnego: art. 353 § 1 k.c. w związku z art. 10 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, art. 359 § 1 k.c. w związku z art. 481 § 1 k.c. w związku z

art. 6 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych w związku z art. 476 k.c.; art. 451 k.c. w związku z art. 6 i 11 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych w związku z art. 353 § 1 k.c., art. 5 k.c. w związku z art. 481 § 1 k.c. i art. 6 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych ewentualnie art. 8 k.p. w związku z art. 481 § 1 k.c. i art. 6 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych oraz art. 291 k.p. w związku z art. 476 § 1 k.c. w związku z art. 118 k.c. Skarga zawiera także zarzut naruszenia prawa procesowego: art. 233 k.p.c. w związku z art. 451 k.c. w związku z art. 6 i 11 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych w związku z art. 353 § 1 k.c.

Powodowie wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie Sądowi Apelacyjnemu sprawy do ponownego rozpoznania, w tym rozstrzygnięcia o kosztach procesu za obie instancje oraz kosztach postępowania kasacyjnego; ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez: nakazanie pozwanemu dodatkowo ponad rozstrzygnięcie zawarte w punkcie pierwszym wyroku Sądu Okręgowego z dnia 22 listopada 2010 r., wypłacenia na rzecz Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych Okręgowego Szpitala Kolejowego Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w L. kwoty 524 259,34 zł, co obejmuje odpis podstawowy na Fundusz za lata 2005, 2008, 2009 wraz z odsetkami od dnia wytoczenia powództwa tj. od dnia 27 maja 2010 r. do dnia przekazania środków na rachunek bankowy Funduszu oraz nakazanie pozwanemu wypłacenia na rzecz Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych Okręgowego Szpitala Kolejowego Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w L. kwoty 415 761,25 zł, co obejmuje odsetki naliczone z tytułu zwłoki w przekazaniu środków na Fundusz za lata 2005, 2008, 2009 wraz z dalszymi odsetkami od tej kwoty liczonymi od kwoty 390 093,80 zł od dnia wytoczenia powództwa do dnia wpłaty środków na rachunek bankowy Funduszu i od kwoty 25 667,45 zł od dnia 28 września 2010 r. do dnia wpłaty środków na rachunek bankowy Funduszu oraz o zasądzenie od pozwanego na rzecz każdego z powodów kosztów procesu za obie instancje oraz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy, zważył co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie pomimo, że nie wszystkie wskazane w niej podstawy okazały się uzasadnione.

Zakładowy fundusz świadczeń socjalnych tworzy się z corocznego odpisu podstawowego, naliczanego procentowo w stosunku do przeciętnej liczby zatrudnionych; odpis ten na warunkach przewidzianych w ustawie może być odpowiednio zwiększony (art. 5 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych). Równowartość dokonanych odpisów i zwiększeń naliczonych na dany rok kalendarzowy pracodawca przekazuje na rachunek bankowy Funduszu w terminie do dnia 30 września tego roku, z tym że do dnia 31 maja tego roku przekazuje kwotę stanowiącą co najmniej 75 % równowartości odpisów (art. 6 ust. 1 i 2 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych). Związkowi zawodowym przysługuje prawo wystąpienia do sądu pracy z roszczeniem o przekazanie należnych środków na Fundusz (art. 8 ust. 3 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych)

Jak to już zostało przedstawione, spór w niniejszej sprawie dotyczył dwóch zagadnień.

Pierwsze – rozstrzygnięte przez Sąd Najwyższy na korzyść strony pozwanej - dotyczyło prawa do żądania przez związki zawodowe występujące po stronie powodowej odsetek od kwot nieprzekazanych w terminie przez pozwanego pracodawcę na rachunek bankowy zakładowego funduszu świadczeń socjalnych. Drugie zagadnienie – rozstrzygnięte przez Sąd Najwyższy na korzyść strony powodowej - dotyczyło przedawnienia żądania przez związki zawodowe przekazania tychże kwot oraz tego, w jaki sposób powinna zostać zarachowana wpłata pracodawcy w kwocie 524 259,34 zł dokonana w okresie objętym pozwem.

W odniesieniu do obowiązku uiszczenia przez pozwanego pracodawcę odsetek od kwot nieprzekazanych w terminie na rachunek Funduszu, Sąd Najwyższy w niniejszej sprawie w pełni podziela dotychczasowe stanowisko Sądu Najwyższego zajęte w tej kwestii, z którego wynika, że pracodawca nie ma takiego obowiązku (por. postanowienie z dnia 17 października 1996 r., KAS 2/96, OSNAPiUS 1997 nr 10, poz. 180; glosa B. Cudowski OSP 1997, z. 6, poz. 124 oraz wyrok z dnia 13 kwietnia 1999 r., I PKN 663/98, OSNAPiUS 2000 nr 14, poz. 534).

Tak jak to zostało ujęte w wymienionych judykatach, w myśl art. 359 § 1 k.c. odsetki od sumy pieniężnej należą się tylko wtedy, gdy to wynika z czynności prawnej, albo z ustawy, z orzeczenia sądu lub z decyzji innego właściwego organu, przy czym jeżeli wysokość odsetek nie jest w inny sposób określona, należą się odsetki ustawowe (art. 359 § 2 k.c.). W szczególności nie można uznać, jak tego chce skarżący, iż opóźnienie w przekazaniu przez pracodawcę równowartości dokonanych odpisów i zwiększeń na rachunek bankowy zakładowego funduszu świadczeń socjalnych stanowi niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania w rozumieniu prawa cywilnego. W związku z tym nie ma zastosowania przepis art. 481 k.c., przewidujący, iż jeżeli dłużnik opóźni się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Powinność pracodawcy przekazania określonych kwot na rachunek bankowy zakładowego funduszu świadczeń socjalnych nie jest bowiem jego długiem wobec tego Funduszu w rozumieniu przepisów prawa cywilnego. Środki te nie przestają być własnością pracodawcy, natomiast jest on ograniczany w możliwości dysponowania nimi, gdyż może je przeznaczyć jedynie na finansowanie działalności socjalnej. W myśl art. 10 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych środkami tego Funduszu administruje pracodawca, on też określa w regulaminie zasady przeznaczania środków tego Funduszu na poszczególne cele i rodzaje działalności socjalnej oraz zasady i warunki korzystania z usług i świadczeń finansowanych z Funduszu (art. 8 ust. 2 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych). Fundusz ten jest instrumentem realizacji obowiązku pracodawcy zaspokajania bytowych, socjalnych i kulturalnych potrzeb pracowników (art. 16 i art. 94 pkt 4 k.p.), w konsekwencji też to on, a nie jakieś inne ciało (organ, organizacja), może prowadzić wspólną działalność socjalną na warunkach określonych w umowie (art. 9 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych). W następstwie tego należy przyjąć, że obowiązujące prawo nie uzasadnia twierdzenia, iż za opóźnienie w przekazaniu równowartości odpisów i zwiększeń na rachunek bankowy zakładowego funduszu świadczeń socjalnych, przysługują odsetki. Słusznie zauważył Sąd Apelacyjny, że odpis na Fundusz lub

brak takiego odpisu stanowi jedynie przesunięcie majątkowe o charakterze formalnym w obrębie kont, jakie posiada pracodawca. Nie ma więc - mimo naruszenia przepisu – podmiotu poszkodowanego. Jednocześnie prawa do dochodzenia w niniejszej sprawie odsetek nie ustanawiają ani ustawa o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, ani też inne ustawy. W szczególności nie jest możliwe, jak to czyni skarżący, wywiedzenie tego prawa z art. 5 k.c. lub art. 8 k.p.

Z tych samych względów – braku dłużnika i wierzyciela w rozumieniu art. 353 § 1 k.c. - w sprawie nie ma zastosowania art. 451 k.c., dotyczący kwestii zaliczania zapłaty na poczet długu w sytuacji, gdy dłużnik ma względem tego samego wierzyciela kilka długów tego samego rodzaju. Tak jak bowiem zostało powiedziane, to że pracodawca opóźnia się z przekazaniem kwot na rachunek Funduszu, nie oznacza powstania po jego stronie długu.

Niemożność postawienia związku zawodowego (czy załogi, którą reprezentuje ten związek) w pozycji wierzyciela pracodawcy w rozumieniu prawa cywilnego oznacza także, że żądania wpłaty wymagalnych kwot nie przekazanych w terminie przez pozwanego pracodawcę na rachunek bankowy zakładowego funduszu świadczeń socjalnych nie przedawniają się. Jak słusznie bowiem zauważono w literaturze (por. M. Gersdorf, Czy roszczenia związku zawodowego o zwrot zakładowemu funduszowi świadczeń socjalnych środków wydatkowanych niezgodnie z przepisami przedawniają się?, Praca i Zabezpieczenie Społeczne 2001 nr 10, s. 28 i n.) reżimowi przedawnienia z Kodeksu cywilnego czy z Kodeksu pracy podlegają tylko roszczenia majątkowe związane z prawem zobowiązaniowym (prywatnym). A zatem, choć skarżący nie ma racji, iż w niniejszej sprawie obowiązuje termin przedawnienia określony w art. 118 k.c., kwestia przedawnienia została rozstrzygnięta na jego korzyść. Brak relacji prywatnoprawnej pomiędzy związkami zawodowymi działającymi na podstawie art. 8 ust. 3 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych a pracodawcą nie oznacza bowiem, iż pomiędzy tymi podmiotami w zakresie spraw związanych z Funduszem nie zachodzi żadna relacja. W ocenie Sądu Najwyższego roszczenia o przekazanie należnych środków na Fundusz mają charakter publiczny. Związki zawodowe działają tu na rzecz załogi. Ich zadanie polega na organizowaniu działalności

socjalnej w interesie zbiorowym, sam zaś Fundusz ma służyć realizacji konkretnych działań socjalnych podejmowanych dla dobra wspólnego wszystkich pracowników, nie zaś konkretnych osób fizycznych lub prawnych. W sferze publicznoprawnej przedawnienie istnieje zaś tylko wtedy, gdy konkretny przepis tak stanowi lub odsyła w kwestiach nieuregulowanych w ustawie do stosowania w tym przedmiocie np. przepisów prawa cywilnego. W prawie publicznym ewentualne przedawnienie się należności musi zatem wynikać z wyraźnego przepisu prawa mającego *expressis verbis* zastosowanie do tej należności. Ponieważ żaden przepis ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych ani innej ustawy nie odnosi się do przedawnienia roszczeń o przekazanie należnych środków na Fundusz, to należy uznać, że roszczenia te nie przedawniają się. Jeżeli zatem Sąd przy ponownym rozpoznaniu sprawy ustali, iż w przedmiotowej sprawie pracodawca zalegał z wpłatą na Fundusz także w okresie sprzed 2005 r. to należy przyjąć, że wpłaconą przez niego w okresie objętym pozwem kwotę 524 259,34 zł należy zaliczyć na poczet salda rachunku Funduszu z tego wcześniejszego okresu.

Z tych względów na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.